

УДК 316.4 – 37.01

DOI: <https://doi.org/10.33120/popp-Vol26-Year2022-111>

Жадан Ірина Василівна,

кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник,
головний науковий співробітник лабораторії психології політичної
поведінки молоді,

Інститут соціальної та політичної психології НАПН України,
м. Київ, Україна

ORCID ID 0000-0001-5274-574X

Iryna_zhadan@ukr.net

ПОЛІТИЧНА ІДЕНТИФІКАЦІЯ РЕГІОНАЛЬНИХ МОЛОДІЖНИХ СПІЛЬНОТ ЯК ЧИННИК ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ

Актуальність. Уявлення про особливості політичної ідентифікації регіональних спільнот дає змогу визначати ресурси та оцінювати перспективи політик, зокрема й освітньої; передбачати й упереджувати ймовірні зони соціальної напруженості; прогнозувати динаміку розвитку ціннісних переваг регіональних груп тощо.

Метою статті є визначення теоретичних засад дослідження політичної ідентичності регіональних молодіжних спільнот як чинника освітньої державної політики.

Методологія. Висунуто припущення про формування політичної ідентичності регіональних груп у матриці регіональної ідентичності, яка, з одного боку, є чинником політичної ідентифікації, а з другого – її продуктом. Розроблення і реалізацію політики у сфері ідентичності пропонується ґрунтувати на поєднанні інструменталістського і конструктивістського підходів, відповідно до яких політична ідентичність формується за допомогою символічної політики, міфотворчості, створення і просування іміджу в процесі інтерпретації дискурсивних пропозицій, практик, символів тощо.

Результати. Визначено показники, з урахуванням яких будуть досліджуватися регіональні особливості політичної ідентифікації молоді: політична автономність/залежність (політична довіра, готовність делегувати своє право політичного вибору, прагнення самостійно контролювати власне життя, рівень патерналізму та потреба в авторитетах); інклюзивність/ексклюзивність політичної ідентичності (у розрізі регіону, країни, міждержавних об'єднань); номінальність/реальність політичної ідентичності (декларована чи та, що практикується); ціннісно-смісловне підґрунтя політичної ідентифікації (громадянська/етнічна/територіальна/регіональна ідентичності); політична компетентність (образ регіону як політичного актора, що формується на побутовому і фаховому рівнях; політичні смисли та цінності регіональної спільноти, які підтверджують інакшість; стереотипи реагування мешканців

регіону на політичні суперечності, інтенсивність цих реакцій та домінуючі емоції; засади взаємодії влади і громадян, політичні практики розв'язання суперечностей).

Ключові слова: політична та регіональна ідентифікація; освітня політика; чинники, механізми та функції політичної ідентичності; показники.

Iryna V. Zhadan,

PhD in Psychology, senior researcher, Chief Research Associate of the Laboratory for Psychology

of Youth Political Behavior,

Institute of social and political psychology, NAES of Ukraine,

Kyiv, Ukraine

ORCID ID 0000-0001-5274-574X

Iryna_zhadan@ukr.net

POLITICAL IDENTIFICATION OF REGIONAL YOUTH COMMUNITIES AS A FACTOR OF EDUCATIONAL POLICY

Relevance. An idea about the specifics of the political identification of regional communities makes it possible to determine resources and evaluate perspectives of the policies, including education policy; predict and anticipate probable zones of social tension; predict the dynamics of the development of value preferences of regional groups, etc.

The **objective** of the article is to define the theoretical foundations of the research of the political identity of regional youth communities as a factor in state education policy.

Methodology. An assumption is made regarding the shaping of the political identity of regional groups in the regional identity matrix, which, on the one hand, appears to be a factor of political identification, and on the other, a product of it. The development and implementation of policy in the field of identity is proposed to base on a combination of instrumentalist and constructivist approaches, according to which political identity is formed with the help of symbolic politics, mythmaking, image creation and promotion in the process of interpretation of discursive proposals, practices, symbols, etc.

Results. The indicators which will be taken into account in the research of political identification of youth have been determined: political autonomy/dependence (political trust, willingness to delegate one's right to political choice, desire to independently control one's own life, level of paternalism and need for authorities); inclusiveness/exclusivity of political identity (by region, country, interstate associations); nominality/reality of political identity (declared or practiced); values-senses basis of political identity (civic/ethnic/territorial/regional identities); political competence (the image of a region as a political actor that is formed at the everyday and professional levels; political senses and values of the regional community that confirm otherness; stereotypes of the response of the residents of the region to political

contradictions, the intensity of these reactions and dominant emotions; the principles of interaction between the authorities and citizens, political conflict resolution practices).

Keywords: political and regional identification; educational policy; factors, mechanisms and functions of political identity; indicators.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. У ситуації загроз регіональній ідентичності, спричинених воєнними діями та масовою міграцією, актуалізується потреба мешканців практично всіх регіонів у відстоюванні себе, прагнення «визначити для себе і сформулювати для інших, хто є «я» і/або «ми»» (Міхно, 2020, с. 57). Переживання регіональної належності в нових реаліях набуває нових відтінків і смислів. З великою ймовірністю можна очікувати, що одним з найбільш складних буде процес кристалізації політичної ідентичності регіональних спільнот, який до того ж «з-поміж багатьох ідентичностей є чи не найменш дослідженим» (Нагорна, 2008, с. 12). Тому довоєнна освітня політика щодо підтримки ідентифікаційних процесів потребуватиме суттєвих змін, характер і спрямування яких наразі не видаються очевидними.

У зв'язку з активізацією руху нашої країни до ЄС окремий кластер проблем формується навколо суміщення регіональної ідентичності з національною та європейською. Політика ЄС більше орієнтована на посилення регіональної ідентичності громадян, яка вважається сприятливою для регіонального розвитку (Roca, & Nazaré Oliveira-Rosa de, 2007). Дослідження, що проводились у низці європейських держав, дали підстави стверджувати, що регіоналісти підтримують європейську інтеграцію, особливо в таких регіонах, де регіональна ідентичність побудована на «громадянській», а не на «етнічній» основі (Keating, & Hooghe, 2001; Brigevich, 2018). До того ж сильна регіональна ідентифікація сприяє соціально-демографічній стабільності, запобігає відтоку інтелектуальної еліти, зумовлює готовність мешканців допомогти регіону у важкі часи, проактивну поведінку лідерів громади, високу мотивацію та лояльність до регіону. А отже, зміни освітньої політики мають бути спрямовані, з одного боку, на розвиток регіональної та громадянськості ідентичності, а з другого – на підтримку ідентифікації з європейськими політичними цінностями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, виокремлення нерозв'язаних частин загальної проблеми. Сучасні дослідження політичної ідентифікації присвячені переважно проблемам її формування в умовах постмодерністського суспільства, характерні особливості якого (фрагментарність, релятивізм і нігілізм, недовіра до традиційних політичних інститутів, падіння інтересу до участі в політичному житті та

низький рівень залученості тощо) позначаються і на політичній ідентичності регіональних спільнот. Процес політичної ідентифікації регіональних груп та спільнот зумовлюється їхніми «потребами, мотивами, цілями і настановленнями, опосередкованими мовою, нормативно-звичайними, знаково-символічними, ідейно-образними та ціннісно-смісловими системами культури (Воропаєва, 2011).

Вирізняють два аспекти політичної ідентичності: 1) політичну ідентичність як певну конфігурацію цінностей та мотивацій політичної участі; 2) політичну ідентичність як проєктування в політичну взаємодію «національно-цивілізаційних, етнонаціональних, расових, релігійних, конфесійних, територіальних, вікових, гендерних, культурних та інших складових соціальної ідентичності» (Бевз, 2017, с. 194). Перша репрезентована переважно політичними дискурсами соціальних груп, друга – громадянськими і політичними практиками, які домінують у регіоні. На політичну може перетворюватися будь-яка протилежність, «якщо вона достатньо сильна для того, щоб ефективно розділяти людей на групи друзів і ворогів» (Кармазіна, 2016, с. 24). Тому про політичну ідентифікацію можна говорити в кожному випадку, коли виникає поділ на основі етнічних, релігійних, регіональних, гендерних чи будь-яких інших розбіжностей. Набуває нового сенсу й поняття квазіполітичної ідентифікації, уже не в контексті національної держави, а в глобальному сенсі (Кармазіна, 2016).

За результатами аналізу наукових джерел з проблем політичної ідентифікації, зокрема й регіональних спільнот, можемо сформулювати концептуальні положення, на яких ґрунтуватиметься подальший пошук, а саме:

- політична ідентифікація регіональної молодіжної спільноти – відкритий, динамічний, нелінійний процес, що відбувається на різних рівнях соціальної взаємодії і зумовлює розвиток як окремих її суб'єктів, так і спільноти загалом;
- політична ідентичність може бути, і частіше за все є, об'єктом конструювання; цей процес неперервний;
- інструментами генерування нових смислів і значень, які породжують нові способи політичної поведінки, стають: регіональні політичні дискурси та політичні практики; дискурси політичних суб'єктів постійно конкурують за вплив на політичну ідентифікацію спільноти;
- чинниками конструювання політичної ідентичності є: історична пам'ять, культурні традиції, символи, герої; політичні, економічні здобутки; природні цінності (ландшафт, привабливість для туризму, виробництва тощо); досвід та історія стосунків із сусідами;

- політична ідентичність спільноти постає як гнучкий конструкт, що постійно трансформується в просторі соціальної взаємодії.

Попри доволі значну кількість наукових розвідок з проблем політичної ідентичності наразі недостатньо як теоретичних, так і емпіричних досліджень, присвячених процесам політичної ідентифікації регіональних молодіжних спільнот. Бракує, зокрема, інструментарію для дослідження особливостей політичної ідентифікації на регіональному рівні, визначення її чинників, механізмів та функцій. Окремим завданням є виявлення потенціалу освітніх впливів на процеси політичної ідентифікації регіональних молодіжних спільнот.

Мета статті – визначення теоретичних засад дослідження політичної ідентичності регіональних молодіжних спільнот як чинника освітньої державної політики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Політична ідентичність регіональних спільнот формується в матриці регіональної ідентичності, яка, з одного боку, є чинником політичної ідентифікації, а з другого – її продуктом. Водночас політична ідентичність, навіть більшою мірою, ніж регіональна, є продуктом цілеспрямованого конструювання, основна мета якого – створення умов для ефективної політичної діяльності.

Політичну ідентифікацію регіональних молодіжних спільнот розглядають: *як процес* (трансформування спільноти через самоідентифікацію, сприйняття і прийняття ідеологій; інтерпретації пропозицій політичного дискурсу; солідаризації з політичними нормами та цінностями спільноти; ототожнення особистості з локальним простором, у якому соціальна взаємодія контролюється політичними акторами, що ідентифікують себе з цим простором); *як результат* (індивідуальної та колективної самоідентифікації; соціальної взаємодії; взаємодії конкуруючих дискурсів); *як механізм* взаємодії особистості із життєвим простором, репрезентованим певними політичними смислами, значеннями, іміджем; *як чинник* (соціальної активності; мобілізації; солідаризації; розвитку соціального капіталу; реалізації державних політик, зокрема освітньої).

Цілі, завдання та засоби освітньої політики мають визначатися і реалізовуватися з урахуванням кожної з репрезентацій політичної ідентичності.

Узагальнивши наукові здобутки з проблем регіональної та політичної ідентифікації, можемо визначити *функції політичної ідентичності регіональних спільнот, а саме:*

- ✓ сприяння мобілізації соціальних груп задля протидії екологічним, політичним, економічним викликам;

- ✓ захисту (наприклад, в умовах гострої конфронтації з імовірністю втрати статусу, роботи, авторитету тощо);
- ✓ зумовлення вибору пріоритетів у різних сферах життєдіяльності;
- ✓ мотивування до утвердження/руйнування консолідаційних практик та групової солідаризації;
- ✓ вплив на цілепокладання, оцінювання рішень та дій суб'єктів взаємодії, а також на ефективність управлінських дій;
- ✓ спрямування регіональних політик (соціальної, освітньої, економічної тощо) та вибір способів їх здійснення.

У *структурі* політичної ідентичності регіональних спільнот за різними основами виокремлюють:

- *історичну рамку* (досвід політичних досягнень та невдач, репрезентований дискурсом); *культурний компонент* (політичні цінності і практики); *соціальну згуртованість* (політична довіра, сприйняття колективних цілей, громадянська участь, відсутність конфліктів, соціальний порядок і соціальний контроль, солідарність); *менталітет* (ставлення до політики, політичних акторів (регіональних і тих, що поза межами регіону), уявлення про зовнішні відносини та стосунки зі світом поза регіоном) (услід за Petříková, & Jaššo, 2019);

- *когнітивний компонент* (образ регіону як політичного актора, що формується на побутовому і фаховому рівнях); *ціннісний компонент* (усвідомлювані і відрефлексовані політичні смисли та цінності регіональної спільноти, які підтверджують інакшість); *емоційний компонент* (стереотипи емоційного реагування мешканців регіону на політичні суперечності, інтенсивність цих реакцій та домінуючі емоції); *регулятивний компонент* (політичні практики);

- *суб'єктивну* (внутрішню) і *об'єктивну* (зовнішню) сторони. Перша відтворюється стихійно, корелює із суб'єктною ідентичністю і постає як політичне самовизначення особистості, спільноти. Друга – конструюється з використанням політичного дискурсу, практик, символів та смислів, що поширюються політичними акторами. Тому об'єктивна ідентичність є результатом зусиль еліт (бізнесової, інтелектуальної, політичної тощо).

Взявши за основу типології регіональної ідентичності, можемо виокремити *види* політичної ідентичності регіональних спільнот:

- *ексклюзивну* (яскраво виражена ідентифікація з регіональними політичними цілями та цінностями на тлі слабо вираженого переживання національної належності) та *інклюзивну* (ідентифікація з політичними цілями та цінностями, що репрезентують регіональні пріоритети, поєднується з вираженою національною ідентичністю);

- *номінальну* (декларовану, артикульовану) і *реальну* (ту, що виявляється в практиках, почасти частково усвідомлювану або й неусвідомлювану);

- *вдавану* (задану, насаджено, примусову) і *автентичну* політичну ідентичність регіональної спільноти;

- політичну ідентифікацію, що ґрунтується на *громадянських* та *етнічних* засадах.

Можна не знати про свою реальну політичну ідентичність, тому ідентифікація може бути віднайденою, до того ж вона може бути помилковою (щодо неї можна помилятися). Політична ідентичність є різноманітною, нестабільною, мінливою, фрагментарною, створеною, договірною, гнучкою тощо (Брубейкер, & Купер, 2002)

Політична ідентичність регіональної спільноти – динамічне явище, її співтворцями є регіональна влада, бізнес, лідери думок, центральна влада, громадські організації, мешканці регіону, заклади освіти тощо. Дискурсивна активність перелічених акторів на макро- і мікрорівнях встановлює рамки конструювання та особливості процесу політичної ідентифікації мешканців регіону.

Серед основних *механізмів* (засобів, способів, тощо) формування політичної ідентичності мешканців регіону найчастіше згадують:

- конструювання кризової або опозиційної регіональної ідентичності,

- цілеспрямоване поширення ідеології регіональних політичних акторів;

- насичення життєвого простору та дискурсу образами, символікою, міфологемами, ідеологемами і комунікаційними слоганами, які репрезентують регіональні політичні цінності, практики тощо;

- продукування симулякрів для зміни сприйняття політичних акторів та ідей мешканцями відповідних територій;

- регіональний маркетинг та іміджмейкінг (створення бренду регіону, висвітлення його переваг (економічних, культурних, соціальних, екологічних та ін.);

- створення фірмового стилю регіону (стратегічне управління, поведінкові переваги, візуальний стиль (фірмовий дизайн), регіональне планування та розвиток);

- формування регіональної свідомості (історична пам'ять краю, культурні традиції та звичаї, естетична цінність території, характер ландшафту, природні багатства, мінеральні ресурси, клімат, соціальний та економічний рівень регіону, сімейні зв'язки тощо);

- утвердження специфічних для регіону практик соціальної взаємодії;
- формування почуття належності до славетного політичного минулого регіону;
- розвиток місцевого патріотизму;
- інтерпретація і розширення спектру пропозицій регіонального політичного дискурсу;
- розвиток громадянських компетентностей (здатності до співпраці, солідаризації, набуття соціального капіталу тощо).

За результатами теоретичного аналізу можемо виокремити *показники політичної ідентичності*, які видаються найбільш продуктивними для дослідження регіональних особливостей політичної ідентифікації молоді, зокрема:

- політична автономність/залежність (політична довіра, готовність делегувати своє право політичного вибору, прагнення самостійно контролювати власне життя, рівень патерналізму та потреба у авторитетах);
- інклюзивність/ексклюзивність політичної ідентичності (у розрізі регіону, країни, міждержавних об'єднань);
- номінальність/реальність політичної ідентичності (декларована або та, що практикується);
- ціннісно-смісловне підґрунтя політичної ідентифікації (громадянська/етнічна/територіальна/регіональна ідентичності)
- політична компетентність (когнітивний компонент (образ регіону як політичного актора, що формується на побутовому і фаховому рівнях); ціннісний компонент (усвідомлювані і відрефлексовані політичні смисли та цінності регіональної спільноти, які підтверджують інакшість); емоційний компонент (стереотипи емоційного реагування мешканців регіону на політичні суперечності, інтенсивність цих реакцій та домінуючі емоції); регулятивний компонент (засади взаємодії влади і громадян, політичні практики розв'язання суперечностей).

Висновки

1. Політична ідентичність регіональної молодіжної спільноти – динамічний соціальний конструкт, який постійно трансформується під впливом зовнішніх чинників (освітніх впливів, соціальних і політичних технологій, які залучають політичні актори та громадські об'єднання, конкуренції дискурсів (регіональних, державних, глобального) тощо). Тому поняття «ідентичність» та «ідентифікація» в цьому контексті можуть використовуватися як синонімічні.

Основними носіями політичної ідентичності регіону є соціальні групи (спільноти), найбільш виразно її репрезентують дискурси та політичні практики.

2. Розроблення і реалізація політики у сфері ідентичності ґрунтується на поєднанні інструменталістського і конструктивістського підходів, згідно з якими політична ідентичність формується регіональними елітами за допомогою символічної політики, міфотворчості, створення і просування іміджу в процесі інтерпретації дискурсивних пропозицій, практик, символів тощо.

3. Серед проблем регіональної і політичної ідентифікації найбільш значущими сьогодні видаються такі:

- загроза втрати та/або розмивання регіональних ідентичностей, зумовлена масовим переселенням мешканців сходу і півдня до центрального і західного регіонів;

- необхідність суміщення регіональної, національної та європейської ідентичностей, що набуває особливої актуальності в ситуації вимушеної міграції українців, а також у зв'язку з активізацією руху нашої країни до ЄС;

- неминуха деконструкція політичної ідентичності регіональних спільнот сходу та півдня через заборону діяльності політичних сил, ідеологія яких домінувала в цих регіонах до лютого 2022 року, що з високою ймовірністю може призвести до руйнування мобілізаційного потенціалу та зміни ціннісних пріоритетів цих регіональних спільнот;

- низький рівень громадянської компетентності регіональних спільнот унеможливує залучення ресурсу політичної участі для контролю і впливу на політичні регіональні еліти. Водночас український регіоналізм, зосереджений на здобутті вагомого політичного впливу на державну політику, на відміну від європейського, орієнтованого на підвищення економічної конкурентоспроможності регіону, успішно використовує мобілізаційний потенціал політичної ідентичності не на благо регіональної спільноти, а на захист інтересів політичних акторів й афільованого з ними бізнесу.

Перелічені проблеми позначаються на структуруванні ідентичності регіональних спільнот і потребують коригування освітньої державної політики та спрямування впливів на особливості цілепокладання, оцінювання рішень і дій суб'єктів взаємодії, на утвердження консолідаційних практик, солідаризацію навколо інтересів не лише регіональної, а й національної спільнот тощо.

4. Розроблення та здійснення освітньої державної політики щодо політичної ідентифікації регіональних спільнот потребує концептуалізації її цілей та принципів. З одного боку, сильна регіональна

ідентифікація сприяє вирішенню соціально-економічних проблем, підвищенню якості життя та стійкості в кризових ситуаціях; запобігає відтоку кваліфікованих фахівців, що є умовою максимального збереження і швидкого відновлення економічного потенціалу регіону в умовах війни і в повоєнний період, зокрема завдяки проактивній позиції лідерів громади, їхній високій мотивації та лояльності до регіону. З другого боку – ситуація нестабільності на тлі низької політичної компетентності спільнот призводить до виходу регіональної ідентифікації на чільні позиції в структурі соціальних ідентичностей і набуття нею яскравого політичного забарвлення (регіоналізм, за Л. Нагорною, постає як ідеологія і політичний рух), що підвищує ризики перетворення її в дестабілізаційний фактор. Тому насамперед потрібно визначитися щодо балансу (сила-стабільність) державних інтересів у сфері політичної ідентифікації регіональних спільнот і, відповідно, цілей освітніх впливів та їхньої кінцевої мети.

Практична/соціальна значущість дослідження. На основі охарактеризованих функцій, механізмів, видів, чинників політичної ідентифікації регіональних молодіжних спільнот буде визначено показники та індикатори, розроблено інструментарій і проведено емпіричне дослідження особливостей політичної ідентичності молоді в різних регіонах. За результатами дослідження буде запропоновано напрями коригування та адекватні засоби здійснення державної освітньої політики щодо регіональної ідентифікації молоді.

Список використаних джерел

Бевз, Т. А. (2017). Теоретико-методологічні підходи та алгоритм дослідження політичних ідентичностей у міській громаді. *Університетська кафедра*, 6, 191–208.

Брубейкер, Р., Купер, Ф., Кучеровой, Д., & Семёнова, А. (2002). За пределами «идентичности». *Ab imperio*, (3), 61–115.

Воропаєва, Т. С. (2011). Динаміка становлення національної та європейської ідентичності громадян України: теоретико-емпіричні аспекти (1991–2011 рр.). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Історія. Філософія. Політологія*, (3), 176–179.

Кармазіна М. С. (2016). *Політичні ідентичності в сучасній Україні: міська громада Донецька*. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України.

Міхно, Н. К. (2020). Міська vs регіональна ідентичність: до питання характеру формування/актуалізації/протиставлення в умовах сучасного українського суспільства. *International Journal of Innovative Technologies in Social Science*, 2 (23), 57–61.

Нагорна, Л. (2008). *Регіональна ідентичність: український контекст*. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України.

Brigevich, A. (2018). Regional identity and support for integration: An EU-wide comparison of parochialists, inclusive regionalist, and pseudo-exclusivists. *European Union Politics*, 19(4), 639–662.

Keating, M., & Hooghe, L. (2001). Bypassing the nation-state? Regions and the EU policy process. In J. Richardson (Ed.), *European Union. Power and Policy-Making*, New York: Routledge, pp. 239–256.

Petríková, D., & Jaššo, M. (2019). Perception of Regional Identity—Case Study of River Basins of the Morava River (Slovakia, Czech Republic). *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis*, 67(1), 133–145.

Roca, Z., & Nazaré Oliveira-Roca de, M. (2007). Affirmation of territorial identity: A development policy issue. *Land use policy*, 24(2), 434–442.

References

Bezv, T. (2017). Teoretyko-metodolohichni pidkhody ta alhorytm doslidzhenia politychnykh identychnosti u miskii hromadi [Theoretical and methodological approaches and an algorithm for the study of political identities in the urban community]. *Univrsytetska kafedra*, 6, 191–208. (in Ukrainian)

Brigevich, A. (2018). Regional identity and support for integration: An EU-wide comparison of parochialists, inclusive regionalist, and pseudo-exclusivists. *European Union Politics*, 19(4), 639–662. (in English)

Brubeiker, R., Kuper, F., Kucherovoy, D., & Semyonova, A. (2002). Za predelami «identychnosti» [Beyond «identity»]. *Ab imperio*, (3), 61–115. (in Russian)

Karmazina, M. S. (2016). *Politychni identychnosti v suchasni Ukraini: miska hromada Donetska* [Political identities in modern Ukraine: the urban community of Donetsk]. Kyiv: Instytut politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy. (in Ukrainian)

Keating, M., & Hooghe, L. (2001). Bypassing the nation-state? Regions and the EU policy process. In J. Richardson (Ed.), *European Union. Power and Policy-Making*, New York: Routledge, pp. 239–256. (in English)

Mikhno, N. K. (2020). Miska vs rehionalna identychnist: do pytannia kharakteru formuvannia/aktualizatsii/protystavlennia v umovakh suchasnoho ukrainskoho suspilstva. International [Urban vs. regional identity: to the question of the nature of formation/actualization/contrast in the conditions of modern Ukrainian society]. *Journal of Innovative Technologies in Social Science*, 2 (23), 57–61. (in Ukrainian)

Nahorna, L. (2008). *Rehionalna identychnist: ukrainskyi kontekst* [Regional identity: the Ukrainian context]. Kyiv: Instytut politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen imeni I. F. Kurasa NAN Ukrainy. (in Ukrainian)

Petríková, D., & Jaššo, M. (2019). Perception of Regional Identity—Case Study of River Basins of the Morava River (Slovakia, Czech Republic). *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis*, 67(1), 133–145. (in English)

Roca, Z., & Nazaré Oliveira-Roca de, M. (2007). Affirmation of territorial identity: A development policy issue. *Land use policy*, 24(2), 434–442. (in English)

Voropaieva, T. S. (2011). Dynamika stanovlennia natsionalnoi ta yevropeiskoi identychnosti hromadian Ukrainy: teoretyko-empyrychni aspekty (1991–2011 rr.) [Dynamics of formation of national and European identity of citizens of Ukraine: theoretical and empirical aspects (1991–2011)]. *Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. History. Philosophy. Politology*, (3), 176–179. (in Ukrainian)